

მურმან გორგოშაძე

ბათუმის შოთა რუსთაველის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
პროფესორი, ფილოსოფიის მეცნიერებათა კანდიდატი

სახელმწიფო ენა და ქართული ენობრივი პოლიტიკა: პრობლემები და გამოწვევები

სტატიაში, თანამედროვე ლინგვისტური სურათის მოშველიებით, განხილულია ქართული ენობრივი პოლიტიკის პრობლემები და გამოწვევები, მითითებულია ქართული ენის, როგორც სახელმწიფო ენის, წერითი მეტყველებით საჯარო ინფორმირებისთვის გამოყენებისას არსებულ საკანონმდებლო რეგულაციებზე და ამ რეგულაციების ფართოდ გავრცელებულ დარღვევებზე.

შესავალი

თანამედროვე მსოფლიოს ლინგვისტურ სურათს დინამიკაში თუ განვიხილავთ, ჩვენთვის – ქართველებისთვის და ქართული ენისთვის სამწუხარო რეალობას აღმოვაჩინთ: ერთ მხარეს თავს იყრის ძლიერი ენები მზარდი მოლაპარაკეთა რიცხვით და გამოყენების მზარდი ფუნქციონალური არეთი, ხოლო მეორე მხარეს ენები, რომელთაც ფუნქციები ეკარგება და კლებულობს მასზე მოლაპარაკეთა რიცხვიც. ჩვენ, სამწუხაროდ, მეორე კატეგორიაში ვართ, როგორც ქართული ენის ფუნქციური არის შეზღუდვით, ასევე მასზე მოლაპარაკეთა რიცხვის კლებით.

2000 წელს, გერმანიაში, ლინგვისტებმა შეიმუშავეს ენის განადგურების საფრთხის სტადიები, რომლის მიხედვითაც:

პირველ სტადიას წარმოადგენს კრიტიკულად საფრთხეში მყოფი ენა, როცა მასზე საუბრობს დიდი ბებია-ბაბუის თაობა – 70 წლისეები და ზევით;

მეორე სტადიაა მკაცრად საფრთხეში მყოფი ენა, როცა ამ ენაზე საუბრობს ბებია-ბაბუის თაობა – 40 წლისები და ზემოთ;

მესამე სტადიაა საფრთხეში მყოფი ენა, საუბრობს მშობლები – 20 წლისები და ზემოთ;

მეოთხე სტადია წარეცხვის, წაშლის სტადია, საუბრობს მოზარდთა და ბავშვთა მხოლოდ ნაწილი;

მეხუთე სტადია სტაბილური, მაგრამ მუქარის ქვეშ მყოფი ენა, საუბრობს ყველა მოზარდი და ბავშვი, მაგრამ ისინი რიცხოვნობით ცოტანი

იუნესკო იზიარებს ამ კლასიფიკაციას და უმატებს განადგურებული ენის კატეგორიას, ანუ ისეთ ენის კატეგორიას, რომელზედაც აღარავინ აღარ ლაპარაკობს¹.

ენის განადგურების საფრთხის სტადიებთან ერთად, მეცნიერები ენის სიკვდილის შემდეგ სამ სიმპტომზეც მიუთითებენ:

1. მოსაუბრეთა შემცირებული რიცხვი;
2. ენის რეალიზაციის შემცირებული სფეროები;
3. ენის სტრუქტურული გამარტივება².

როგორც ვხედავთ ენის სიკვდილის ერთ-ერთი სიმპტომი ენის რეალიზაციის შემცირებული სფეროებია. სამწუხაროდ, აშშ-ში გავრელებული კომპიუტერული წინასწარმეტყველების მიხედვით, 2020 წლის შემდეგ, დღეს არსებულ ენათა 80% შეწყვეტს თავის ფუნქციას, ეს დაახლოებით 2-3 ათასი ენაა³. ეს ინფორმაცია დამატებით იმპულსად უნდა იქცეს ჩვენი მშობლიური ენის გადარჩენისთვის ბრძოლაში.

¹ქეთევან გიგაშვილი, თანამედროვე მსოფლიოს ლინგვისტური რუკა და საფრთხეში მყოფი ენების პრობლემები, თბ., 2010, გვ. 157-158

²ქეთევან გიგაშვილი, ენობრივი პროცესები – ენის ცვლილება, ენის სიკვდილი // საენათმეცნიერო ძიებანი, 2011, #32, გვ. 79-80

³ავთანდილ არაბული, ენა ჩვენი არსობისა, თბ., 2013, გვ. 258

პრივილიგირებული ენების, განსაკუთრებით კი ინგლისური ენის გამო, სხვადასხვა ენის, მათ შორის, ქართული ენის ფუნქციონირების არე სუსტდება, რითაც ირღვევა ქართველთა ენობრივი უფლებები და ინფორმაციის მშობლიურ ენაზე მიღების თავისუფლება. როგორც სპეციალისტები მიუთითებენ „ინგლისურით „გატაცება“ ხშირად რუსულით „გატაცების“ პრაქტიკასაც კი აჭარბებს⁴. მე-20 ს-ის 70-იან წლებში იყო მცდელობა უმაღლეს სასწავლებლებში საგნების სწავლება რუსულ ენაზე შემოეღოთ, ამას, საბედნიეროდ, მოუსწრო 1978 წელმა და ეს იდეა არ განხორციელდა. სამაგიეროდ, დღეს, რუსულ ენას ინგლისური ენა, ხოლო რუსეთის უმაღლეს სასწავლებლებს საზღვარგარეთის პრესტიჟული თუ ფსევდო პრესტიჟული სასწავლებლები ჩაენაცვლა. მომრავლდა ინგლისურენოვანი, ფრანგულენოვანი, გერმანულენოვანი სასწავლებლები, სადაც სწავლება მხოლოდ უცხო ენაზე ან რამდენიმე საგნის გამოკლებით უცხო ენაზე მიმდინარეობს, რაც საქართველოს ქართულად განსწავლული ინტელიგენციის გარეშე დატოვებას უქადის. თავის დროზე ნიკო მარსა და ივანე ჯავახიშვილს შორის ცხარე კამათი და კონფლიქტიც კი გამოიწვია იმან, რომ ნიკო მარს სურდა თბილისში ქართულენოვანი უნივერსიტეტის ნაცლად ამიერკავკასიის ერთი რუსულენოვანი უნივერსიტეტი გახსნილიყო. ივანე ჯავახიშვილი მისდევდა ილია ჭავჭავაძის თეზისს, რომ ქართველ ერს ქომაგად ქართულად განსწავლული ინტელიგენცია უნდა ჰყოლოდა⁵. როგორც ჩანს, ილია ჭავჭავაძეს ქართულად განსწავლული ინტელიგენცია, ინტელიგენციის განსაკუთრებულ სახედ მიაჩნდა. ჩვენ კი, „სამწუხაროდ, ვამაყობთ ისეთი უნივერსიტეტებით, სადაც სწავლება მხოლოდ ინგლისურ ენ-

⁴ნინო მარკოზია, სახელმწიფო ენა და მისი ფუნქციონირების სფეროები 80-იანი წლების პერიოდის მიხედვით // საენათმეცნიერო ძიებანი, 2006, #22, გვ. 226

⁵იქვე, გვ. 231

აზე მიმდინარეობს“⁶ და ქართულენოვან უნივერსიტეტებიც, ყველა ფაკულტეტი, ვალდებულებას კისრულობს მოიწვიოს უცხოენოვანი სპეციალისტები უცხო ენაზე ლექციების წასაკითხად და, ეს კარგ ტონად ითვლება, ამას იმასაც თუ დაეუმატებთ, რომ მინისტრებად და ზოგადად საჯარო სამსახურებში წახალისებულია უცხოეთში განათლებამიღებული სპეციალისტები, მშობლიური ქართული ენის პრობლემა კიდევ უფრო მიმდებარა – კიდევ უფრო კლებულობს მასზე მოთხოვნა და შესაბამისად მისი გამოყენების არე. ქართველი მეფეები უცხოეთში ქართველი ახალგაზრდების სასწავლებლად გაგზავნასთან ერთად, მუდამ ზრუნავდნენ იქ (საზღვარგარეთ) ქართული კულტურის კერების ჩამოყალიბებისთვის და ამით (ახალგაზრდების უცხოეთში სასწავლებლად გაგზავნით) ქართული ენა და კულტურა მსოფლიო ასპარეზზე გაჰქონდათ.

სხვათა შორის, 1918 წლის 13 სექტემბერს საქართველოს დამფუძნებელი კრების გადაწყვეტილებით, ქართული უნივერსიტეტი სახელმწიფო უნივერსიტეტად გადაკეთდა და დაერქვა „ტბილისის სახელმწიფო უნივერსიტეტი“, აქ, პროფესორ-მასწავლებლებს ლექციები ქართულ ენაზე უნდა წაეკითხათ, მხოლოდ განსაკუთრებულ შემთხვევაში, პროფესორთა საბჭოს ნებართვით, შეიძლებოდა ლექციები უცხო ენაზეც წარმართულიყო⁷.

სამწუხაროდ, ჩვენ ვერა, მაგრამ დიდი პოლიტიკური ამბიციების მქონე ქვეყნები, თავიანთ ქვეყნებში ინგლისურის გააქტიურებაზე მტკივნეულად რეაგირებენ, მაგალითისთვის, საფრანგეთსა და კანადაში მოქმედებს ენის პოლიცია, რომელიც ადრე არ იყო, მაგრამ ობიექტურმა ვითარებამ აუცილებელი გახადა მისი ჩამოყალიბება.

⁶თამაზ ჭილაძე, საქართველოს სახელმწიფო ენა // მნათობი, 2002, #1-2, გვ. 125

⁷სოფიკო ჭაავა, 1918-1920 წლების ენობრივი კანონმდებლობა საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკაში // ქართველური მემკვიდრეობა, 2015, # 19, გვ. 208

ოგივე საფრანგეთის პარლამენტის ზედა პალატამ დაადგინა ჯარიმა იმ სახელმწიფო მოხელეზე, რომელიც ენის ნორმებს დაარღვევს. დამრღვევს ტერმინოლოგიის გენერალური კომისია 750 ევროთი აჯარიმებს. ჯარიმა დაწესებული იმათ მიმართაც, ვინც პრესაში, საჯარო გამოსვლებში, დისკუსიებში და ა. შ. გამოიყენებს იმ ინგლისურ სიტყვებს, რომელთა ეკვივალენტური სიტყვები ფრანგულ ენაში არსებობს. საამისოდ მოამზადეს და გამოსცეს 35 ათას სიტყვიანი ცნობარი. ხოლო 1994 წელს ახალი კანონით „ფრანგული ენის გამოყენების შესახებ“ შეეცადნენ შეეზღუდათ ინგლისური ენის გამოყენების სფეროები.

ჩვენ უნდა გავითვალისწინოთ მათი გამოცდილება და უდავოდ სასარგებლო ენობრივ კონტაქტებს, ჩვენი ენის დაცვისა და გაფრთხილების მექანიზმები დავახვედროთ. ვისწავლოთ რაც შეიძლება მეტი კულტურული ენა, მაგრამ მათ ქართულთან მიმართებაში უპირატესობა არ უნდა მივანიჭოთ. „ოდენ მარილად“ გამოვიყენოთ ისინი. უნდა ვიზრუნოთ ქართულის მათთან უპირატესობაზე თუ არა, მაქსიმალურ ტოლფასოვნებაზე მაინც.

ენობრივი პოლიტიკა საქართველოში: ისტორიული ექსკურსი

საქართველოში ენობრივ პოლიტიკას, როგორც ეროვნული თვითშეგნების გაძლიერების ერთ-ერთ ბერკეტს, უძველესი ტრადიციები აქვს. საქართველოს სამეფო მესვეურები მუდმივად ზრუნავდნენ ქართული ენაზე, რაც გამოიხატებოდა ქართული ენის ფუნქციონირების არის შეუზღუდაობით, ქართულენოვანი საგანმანათლებლო საქმის მოწესრიგებით და სალექსიკონო, მთარგმნელობითი თუ სამეცნიერო საქმიანობით. სახელმწიფო ენად გამოცხადების შემდეგ ფარნავაზი იწყებს ზრუნვას მასზე და ამ ზრუნვის უპირველესი გამოხატულება ენისთვის გრაფიკული ნიშნების ანუ დამწერლობის

შექმნა იყო⁸. დავით აღმაშენებლის ისტორიკოსთან ვხვდებით მინიმუმს სახელმწიფო საცენზურო სამსახურზე, რომლის მოვალეობას ენის (როგორც მორალურ და ესთეტიკურ ფასეულობათა ერთ-ერთი უმნიშვნელოვანესი დამცველის) თვალყურის დევნება და სათანადო კალაპოტში მოქცევა წარმოადგენდა⁹.

ორენოვანი (ერთ-ერთი რომ ქართული იყო) დოკუმენტები, საქართველოში მე-16 საუკუნიდან გვხვდება. როგორც სპეციალისტები მიუთითებენ, ყველაზე ადრინდელ ორენოვან (ქართულ-სპარსულ) საბუთს წარმოადგენს სიმონ მეფის მიერ გაცემული წყალობა 1580 წელს. როსტომ მეფეც ორენოვან საბუთებს ადგენდა. ორენოვან საბუთებში სპარსული ქართულის გვერდით იყო განთავსებული, რაც უეჭველს ხდიდა ქართულის შინაარსობრივ უპირატესობას და ძირითადობას¹⁰.

ორენოვნება რომ რუსთაველის შემდგომ ეპოქაში – ქართული ენის ბარბარიზმებითა და უცხო კალკებით გავსების ეპოქაში, პრობლემა გამხდარა, ეს მეფე პოეტმა არჩილმაც დაიჩივლა: „ეგ ნუ გგონიათ, სხვა ენა მეც არ ვიცოდე სხვასავით, მაგრამ ცუდია გარევა ქართულ ენაში სხვას ავით“.

მე-17 საუკუნეში, ცხმორისელი ხათუნა ბასილაძე, თავის მეუღლეს ყოჩალი ბასილაძეს (რომელიც სულთანის სამსახურში ჩამდგარა, ფაშობა და სტამბოლში დიდი თანამდებობა მიუღია, სახლში მე-

⁸თინათინ ბოლქვაძე, სოციოლინგვისტური ხასიათის ცნობები „მეფეთა ცხოვრებაში“: ფარნავაზ მეფე // ქართული წყაროთმცოდნეობა, 2010, N 12, გვ. 56

⁹მანანა ტაბიძე, ქართული ენის ფუნქციონირების საკითხები დავით აღმაშენებლის ეპოქაში // საენათმეცნიერო ძიებანი, 2003, #15, გვ. 122

¹⁰ნუგზარ დუნდუა, როსტომ მეფის ორენოვანი (ქართულ-სპარსული) ოქმები // საქართველოს მეცნიერებათა აკადემიის მაცნე, ისტორიის, არქეოლოგიის, ეთნოგრაფიისა და ხელოვნების ისტორიის სერია, 1980, #2, გვ. 120-121

უღლეს ფულს და თათრულ ენაზე დაწერილ წერილებს უგზავნიდა) ასე მიმართავს:

„ფაშავ, ნუ მწერ თათრულსაო, ჩემსას უგდე ქართულსაო, კაცად კაცი მირჩევნიხარ, ათას ხუთას ალთუნსაო.

სულთანს უთხარ მოვენატრე ცხმორისსა და ბათუმსაო, თელ ქვეყანას ურჩევნია შენი ფაშა ხათუნსაო.

შინ ჩამოდი, ასე გიჯობს, სხვის ლაშქარში პანტურსაო, თორემ ბოლოს სხვა დაუკრავს, შენს დასაკრავ ფანდურსაო.“

ამის გამგონე ყოჩალი ფაშას, ჩემმა ხათუნმა არ მიღალატოსო, სულთანიც დაუგდია, მისი ჯამაგირიც და შინ გამოქცეულა¹¹.

როცა ხელისუფლებამ ვერ დაიცვა სახელმწიფო ენა, ხალხმა მოახერხა ეს და შედგა 1978 წლის 14 აპრილი თბილისში და 26 მაისი ბათუმში. 1978 წელს მოყვა:

- 1979 წლის 10 აპრილს მიღებული იქნა სკპ ცკ-ისა და საქართველოს მინისტრთა საბჭოს ერთობლივი დადგენილება „რესპუბლიკის სასწავლებლებში ქართული ენისა და ლიტერატურის სწავლების მდგომარეობისა და გაუმჯობესების ღონისძიებათა შესახებ“, რომელიც მიზნად ისახავდა არა მხოლოდ ქართულის სწავლების საკითხებს, არამედ აგრეთვე სადისერტაციო ნაშრომთა რუსულად თარგმანის დაფინანსებას; რედაქციებს მიეცათ წინადადება ქართული ენის სიწმინდის დაცვის შესახებ მიზნობრივი მასალებისა და გადაცემების გაკეთების შესახებ;

- 1983 წლის 27 სექტემბერს სკპ ცკ-მა და საქართველოს მინისტრთა საბჭომ მიიღო დადგენილება „რესპუბლიკის სასწავლო დაწესებულებებში ქართული ენისა და ლიტერატურის სწავლების მდგომარეობის შესახებ“, ამ დადგენილების შესაბამისად უმაღლეს სასწავლებლების ყველა ფაკულტეტზე და ყველა სპეციალობაზე შემოღე-

¹¹შოთა ზოიძე, ბათუმი ქართულ პოეზიაში // ბათუმი. წარსული და თანამედროვეობა, VII, ბათუმი 2016, გვ. 361

ბული იქნა ქართული ენისა და ქართული მეტყველების კულტურის კურსი;

- 1989 წლის 15 აგვისტოს დამტკიცდა ქართული ენის სახელმწიფო პროგრამა, რომელიც საბჭოთა ხელისუფლებას გაჰყვა. არაერთი მცდელობისა მისი სახელმწიფო დონეზე გადამუშავება ან ახლის შედგენა არ მოხერხდა;

- 1995 წლის 27 იანვარს შეიქმნა ქართული ენის სახელმწიფო კომისია, მისი მიზანი იყო სახელმწიფო ენის დაცვა-განვითარებაზე ზრუნვა. 2004 წლიდან აღნიშნული კომისია აღარ ფუნქციობს;

- 1995 წლის პარლამენტში შეიქმნა ქართული ენის ქვეკომიტეტი, რომელიც დღევანდელ პარლამენტში არ არის;

- 1997 წელს შეიქმნა ენის სახელმწიფო პალატა, რომელიც უნდა ყოფილიყო სახელმწიფო ენის „აღმასრულებელი სამსახური“, რომელიც ასევე 2004 წელს დაიხურა.

ქართული ენის ფუნქციური არეალის შეზღუდვა თანამედროვე საქართველოში

მრავალწლიანი მზადების შემდეგ 2015 წელს, როგორც იქნა მივიღეთ კანონი „სახელმწიფოს ენის შესახებ“, რაც სულ ცოტა გულისხმობს:

ა) სახელმწიფოს მთელი ტერიტორიის დაფარვას ამ ენით;

ბ) სახელმწიფოს პოლიტიკურ, სამხედრო, ეკონომიკურ და კულტურულ-საგანმანათლებლო სფეროში მის შეუზღუდავ გამოყენებას;

გ) მოსახლეობის სამოქალაქო ნაწილის მიერ ამ ენის ფლობასა და გამოყენებას ყველა სახელმწიფო სტრუქტურაში¹².

¹²მანანა ტაბიძე, ენობრივი კანონმდებლობის საკვანძო საკითხები // სვეტიცხოველი, 2014, # 2, გვ. 221

ზემოთ აღვნიშნეთ, რომ ქართული ენის ფუნქციონირების არე სუსტდება, რითაც ირღვევა ქართველთა ენობრივი უფლებები და ინფორმაციის მშობლიურ ენაზე მიღების თავისუფლება. ეს განსაკუთრებით თვალშისაცემია საჯარო ინფორმირების სფეროში გამოყენებულ წარწერებზე ანუ მატერიალურად დაფიქსირებულ ქართულ ენაზე დაკვირვებით.

ქართულენოვანი წარწერების კანონთან შესაბამისობის დაცვის აუცილებლობას ის ფაქტიც აძლიერებს და აქტუალურს ხდის, რომ იუნესკომ, 2016 წელს, ეთიოპიაში, მე-11 სესიაზე მიღებული გადაწყვეტილებით, ქართული დამწერლობის სამივე სახეობა - მრგლოვანი, ნუსხური და მხედრული, მსოფლიო მემკვიდრეობის ნუსხაში შეიტანა¹³. ამ თვალსაზრისით საგულისხმოა აგრეთვე, რომ ქართული დამწერლობა, სამწუხაროდ, მხოლოდ ერთ ენას - ქართულს ემსახურება. მაშინ როცა ლათინური დამწერლობა და შრიფტი ემსახურება 68 ენას, რუსული, რომელიც ლათინურზეა დაფუძნებული და ცალკე დამწერლობას არ წარმოადგენს 60-ს, არაბული 9-ს, ებრაული 6-ს. ქართული ემსახურებოდა აფხაზურს და ოსურ ენას, ყოველ შემთხვევაში „ვეფხისტყაოსანი“ ამ ენებზე ქართული ანბანით არსებობს. სხვათა შორის, 1810 წლის რუსეთის იმპერიის შემადგენლობაში აფხაზეთის შესვლის შესახებ „თხოვნა“ ქართულ ენაზე ყოფილა შედგენილი¹⁴.

ევროპული ენები ლათინურენოვანი შრიფტით სარგებლობენ ამიტომ ისინი ერთმანეთის წარწერებს იოლად კითხულობენ, იქ ასე მწვავედ არ დგას ორენოვანი წარწერის საკითხი, ჩვენ თუ გვინდა რომ ჩვენი წარწერა არაქართულენოვანმაც წაიკითხოს და ეს აუცილ-

¹³ ქართული ანბანის სამი სახეობის ცოცხალი კულტურა // საქართველოს რესპუბლიკა, 26.01.2018 (#16)

¹⁴ ხვიჩა ჯოჯუა, რამდენ ენაზე ვსაუბრობთ ქართველები // ქვაკუთხედი, 2008, ## 4, გვ. 25

ებლად გვინდა, სხვა ენაზეც უნდა დავწეროთ, მაგრამ უნდა დავიცვათ სათანადო, უკვე კანონით დადგენილი, წესები.

სამწუხაროდ, მთელ საქართველოში, როგორც იტყვიან, ყოველ ფეხის ნაბიჯზე, საჯარო ინფორმირებისათვის განკუთვნილ განცხადებებზე, სასაბუღალტრო წარწერებზე, პლაკატებზე, აბრებზე, აფიშებზე, რეკლამებზე და სხვა ვიზუალური ინფორმაციისთვის განკუთვნილ ტექსტებზე უხეშად ირღვევა საქართველოს კანონმდებლობა, კერძოდ:

„სახელმწიფო ენის შესახებ“, საქართველოს კანონის 23-ე მუხლის 1-ლი პუნქტის, 24-ე და 25 მუხლის 1-ლი, მე-3, მე-5 და მე-6 პუნქტების მიხედვით: სახელმწიფო ორგანოს, ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოს ოფიციალური სახელწოდების და საჯარო ინფორმირებისათვის განკუთვნილი განცხადების, შეტყობინების, სასაბუღალტრო წარწერის, პლაკატის, აბრის, აფიშის, რეკლამის, სხვა ვიზუალური ინფორმაციის ტექსტის სახელმწიფო ენაზე წარმოდგენა სავალდებულოა, *მაშასადამე კანონი კრძალავს მხოლოდ უცხოურ ენაზე წარწერის გაკეთებას*. ხოლო იმ შემთხვევაში თუ საჭირო იქნება სახელმწიფო ორგანოს, ადგილობრივი თვითმმართველობის ორგანოს ოფიციალური სახელწოდების და საჯარო ინფორმირებისათვის განკუთვნილი განცხადების, შეტყობინების, სასაბუღალტრო წარწერის, პლაკატის, აბრის, აფიშის, რეკლამის, სხვა ვიზუალური ინფორმაციის ტექსტის არასახელმწიფო ენაზე მითითებაც, მაშინ კანონი მკაცრად ითხოვს შემდეგი წესების დაცვას – *ტექსტის სახელმწიფო და არასახელმწიფო ენებზე გადმოცემისას, სახელმწიფო ენაზე შესრულებული ტექსტი თავსდება წინ (მარცხნივ ან ზევით), ხოლო არასახელმწიფო ენაზე შესრულებული ტექსტი – შემდეგ (მარჯვნივ ან ქვევით)*. ამასთანავე, კანონი ადგენს, რომ არასახელმწიფო ენაზე შესრულებული ტექსტის სახელმწიფო ენაზე შესრულებულ ტექსტთან ერთად გამოყენებისას *არასახელმწიფო ენოვანი ტექსტის შრიფტი სახელმწიფო ენოვანი ტექსტის შრიფტზე დიდი არ უნდა იყოს*.

არასახელმწიფო ენაზე გაკეთებული წარწერების რეგულაციას აწესებს „რეკლამის შესახებ“ საქართველოს კანონის მე-4 მუხლის მე-3 და მე-4 პუნქტებიც, რომელთა მიხედვითაც – *უცხო ენაზე შესრულებული წარწერა ზომით (ყველა შემთხვევაში) და რაოდენობით (გარდა ტელეპროდუქციისა) არ უნდა აღემატებოდეს სახელმწიფო ენაზე შესრულებულ (ტრანსლიტერირებულ) ფორმას, ხოლო ორენოვანი მანათობელი წარწერის გამოყენების შემთხვევაში აუცილებელია ობიექტზე გაკეთებული ყველა წარწერა (ქართულიც და უცხოურიც) იყოს ერთნაირად განათებული და კითხვადი.*

აღნიშნული დარღვევების გამო, მთელი საქართველოს ქართულ ენაზე წერითი მეტყველებით საჯარო ინფორმირების სივრცეში, ქართული ენის ფუნქციური არე უკიდურესადაა შეზღუდული (არადა, არ დაგვავიწყდეს, რომ სამი სახის დამწერლობა გვაქვს!), უპირველესად ინგლისური ენით, თუმცა, გვხვდება სხვა ენებით შეზღუდვებიც, კერძოდ რუსულით, თურქულით, არაბულით და სხვა. 2014 წელს, „სახელმწიფო ენის შესახებ“ საქართველოს კანონის მიღებამდე ერთი წლით ადრე, გაზეთი „საქართველოს რესპუბლიკა“ წერდა: „თბილისიდან ბათუმამდე ტრასებზე, გზებზე 2000-ზე მეტი მხოლოდ თურქულენოვანი წარწერაა გამოკრული“¹⁵. ენის რეალიზაციის სფეროების შემცირება კი მეცნიერთა მიერ მიჩნეულია, როგორც უკვე აღვნიშნეთ, ენის სიკვდილის ერთ-ერთ მნიშვნელოვან სიმპტომად. ეს კი მიგვანიშნებს, რომ საქართველოს სახელმწიფო ენა – ქართული ენა, კრიტიკულად საფრთხეში მყოფი თუ არა, განადგურების მუქარის ქვეშ მყოფ ენას წარმოადგენს.

სამწუხაროდ, როგორც აღვნიშნეთ, ქართული ენის ფუნქციური არე შეზღუდულია, როგორც ზეპირ, ისე წერით მეტყველებაში. ზეპირი მეტყველებისთვის, გარდა იმისა, რომ მისი გამოყენების არე იზღუდება, „დამახასიათებელი გახდა უცნაური ინტონაცია, თან-

¹⁵მარიამ ლოლაშვილი. ქართული განა მარტო ენაა // საქართველოს რესპუბლიკა, 05.08.2014

ხმოვანთა არაქართული ჟღერადობა, ხმოვნების ჩაყლაპვა, მანჭვა-გრეხით შეზავებული მდარე ქართული (დალი ფანჯიკიძე)¹⁶. ეს კი იმაზე მიუთითებს, რომ ქართული ენა, როგორც საქართველოს ისტორიულ-კულტურული მემკვიდრეობა, განსაკუთრებულ მზრუნველობას საჭიროებს, რაც დადასტურდა სახელმწიფო ენის შესახებ საქართველოს კანონის მიღებით (2015 წ.), რომელიც არეგულირებს ქართული ენის გამოყენებისა და დაცვის სამართლებრივ საფუძვლებს. თუმცა, ამ კანონით გათვალისწინებული სტრუქტურული ერთეული – სახელმწიფო ენის დეპარტამენტი, რომელსაც სახელმწიფო ენის სამართლებრივად დამცავი საკანონმდებლო და კანონქვემდებარე აქტების დაცვა ევალება, ორი წლის დაგვიანებით, ახლახანს (2017 წლის დეკემბერში) შეიქმნა. ასეთ ვითარებაში, **აქტუალურ პრობლემადაა** ქცეული, ზოგადად ქართული ენის დაცვის საკითხი და სახელმწიფო ენის დეპარტამენტი უთუოდ რთული გამოწვევების წინაშე დგას.

Murman Gorgoshadze

State Language and Georgian language Policy:

Problems and Challenges

Summary

Based on the contemporary linguistic picture, the article deals with the problems and challenges of the Georgian language policy. It points to the current legal regulations for using Georgian as a state language for public information in the written form as well as widely spread violations to these regulations.

¹⁶იხ. მერი ცინცაძე. ქართულად ხსნილად უბნობდი! თბ., 2013, გვ. 10

გამოყენებული ლიტერატურა

2015 წლის 22 ივლისის საქართველოს კანონი „სახელმწიფო ენის შესახებ“

1998 წლის 18 თებერვლის საქართველოს კანონი „რეკლამის შესახებ“

ავთანდილ არაბული, ენა ჩვენი არსობისა, თბ., 2013

თინათინ ბოლქვაძე, სოციოლინგვისტური ხასიათის ცნობები „მეფეთა ცხოვრებაში“: ფარნავაზ მეფე // ქართული წყაროთმცოდნეობა, 2010, # 12

ქეთევან გიგაშვილი, თანამედროვე მსოფლიოს ლინგვისტური რუკა და საფრთხეში მყოფი ენების პრობლემები, თბ., 2010

ქეთევან გიგაშვილი, ენობრივი პროცესები – ენის ცვლილება, ენის სიკვდილი // საენათმეცნიერო მიგზანი, 2011, #32

ნუგზარ დუნდუა, როსტომ მეფის ორენოვანი (ქართულ-სპარსული) ოქმები // საქართველოს მეცნიერებათა აკად. მაცნე, ისტორიის, არქეოლოგიის, ეთნოგრაფიისა და ხელოვნების ისტორიის სერია, 1980, #2

შოთა ზოიძე, ბათუმი ქართულ პოეზიაში // ბათუმი. წარსული და თანამედროვეობა, VII, ბათუმი 2016

მარიამ ლოლაშვილი, ქართული განა მარტო ენაა // საქართველოს რესპუბლიკა, 05.08.2014

ნინო მარკოზია, სახელმწიფო ენა და მისი ფუნქციონირების სფეროები 80-იანი წლების პერიოდიკის მიხედვით // საენათმეცნიერო მიგზანი, 2006, #22

მანანა ტაბიძე, ქართული ენის ფუნქციონირების საკითხები დავით აღმაშენებლის ეპოქაში // საენათმეცნიერო მიგზანი, 2003

მანანა ტაბიძე, ენობრივი კანონმდებლობის საკვანძო საკითხები // სვეტიცხოველი, 2014

მერი ცინცაძე, ქართულად ხსნილად უზნობდი! თბ., 2013

სოფიკო ჭავჭავაძე, 1918-1920 წლების ენობრივი კანონმდებლობა საქართველოს დემოკრატიულ რესპუბლიკაში // ქართველური მემკვიდრეობა, 2015

თამაზ ჭილაძე, საქართველოს სახელმწიფო ენა // მნათობი, 2002, #1-2

ქართული ანბანის სამი სახეობის ცოცხალი კულტურა // საქართველოს რესპუბლიკა, 26.01.2018 (#16)

პოლიტიკა 2018 N 2 (8)

ხვირა ჯოჯუა, რამდენ ენაზე ვსაუბრობთ ქართველები // ქვაკუთხედი, 2008, # 4